

Þingræða um varnir Íslands 1949

Bjarni Benediktsson – Stjórnámál – Varnir – Atlantshafsbandalagið – 1949

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360

Ræður

Askja 4-2, Örk 9

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Þingmál 22/2/49

Í margar aldir komust forrðamenn Íslands, sem þá voru lengatum aðrir en Íslendingar sjálfir, hjá því að gera sérstakar ráðstafanir vegna hernaðaröryggis landsins vegna þess, að landið naut þess mesta öryggis sem þá var fánlegt. Það var fjarlægt öllum vígvöllum og hernaðarleiðum og hafði enga hernaðarþýðingu. Fjarlægðin og það, hversu landið var afskekkt, veitti því verndina á þeim árum.

Jafnakjótt sem fjarlægðin var úr sögunni þá hvarf þessi vernd. Nú hafa menn um nokkurt bil ruglað í þessu og haldið, að vernd sú, sem fjarlægðin veitti landinu fram á okkar daga, hafi ekki verið henni að þakka heldur hlutleysisfirlýsingunni frá 1918. Menn tala jafnvel af fjálgleik um hið "fornhelga hlutleysi."

Þeir, sem í alvöru trú á hlutleysið sttu að ínuga, að þar sem Ísland hafði á umliðnum öldum verið hluti af landi, sem lenti í mörgum styrjöldum á því tímabili, og landið var því síður en svo hlutlaust, heldur hluti af hernaðarríki, þá varð Ísland aldrei fyrir verulegum búsfjum af völdum óvina þess ríkis á öllum þessum öldum. Þetta kom af þeirri ástæðu, sem ég gat um, þeirri hversu landið var afskekkt og hversu litla hernaðarþýðingu það hafði.

En strax í fyrsta stríði þegar reynir á hlutleysisfirlýsinguna 1918, sem er gefin rétt eftir að heimstyrjöldinni fyrri lauk - en sú fyrsta raun varð í heimstyrjöldinni síðari 1939-45 - strax í þessu fyrsta stríði dregst Ísland inn í styrjöld. Það er að segja, við fyrsta tækifæri og reyndi á það,

hvort hlutleysisfyrirlýsing væri í raun og veru vernd eða vörn fyrir landið, þá reyndist hún með öllu gagnslaus.

Þetta kom af því, að hlutleysið hafði aldrei veitt okkur neina vernd. Það var fjarlægðin, sem hafði veitt okkur verndina, og þegar þýðing fjarlægðarinnar var horfin og landið hafði fengið hernaðarþýðingu, þá stóðaði hlutleysisfyrirlýsingin ekki neitt.

Margt hefur verið sagt um hernaðarþýðingu Íslands á þeim tiltölulega stutta tíma síðan menn gerður sér grein fyrir henni. Eg bygg, að ein besta lýsingin á hernaðarþýðingu landsins hafi verið orð, sem þýskur herfræðingur mælti á milli styrjaldanna 1918 til 1939, þegar hann sagði, "að Ísland væri eins og skambyssa, sem miðað væri gegn Bretum og Bandaríkjamönnum".

Það var vegna þess, að Bretar og Bandaríkjamenn gerður sér ljósa þessa þýðingu Íslands í síðustu styrjöld, sem Bretar fyrst rufu á okkur hlutleysið og hertóku landið og Bandaríkin síðan gerðu við okkur hverndarsamninginn.

Í Nürnberggréttarhöldunum kom fram greinargerð eða bókum frá herráði Þjóðverja, sem er dagsett 29. október 1940, og í 5. grein þess minnisblaðs segir:

"Foringinn er um þessar mundir að fáet við spurninguna um hernám á Atlantshafseyjunum með styrjaldarrekstur gegn Ameríku síðar fyrir augum. Þetta mál er nú verið að athuga hér."

Þetta er skráð í herráðsfundargerðum Þýskalands og þessvegna ekki um að villast. Hverjar Atlantshafseyjarnar eru þarf ekki að útekýra. Helstu eyjarnar í Atlantshafi, sem verulega geta hjálpað til við her-

töku Bandaríkjanna eru Ísland og Grænland. Eftir þeim er auðfarnasta herleiðin frá Evrópu til Bandaríkjanna. Gögn eru og til um það, að Göring skýrði frá því, að Þjóðverjar hafi ráðgert að taka Ísland þótt þeir guguðu á því.

Það er eftirtektarvert, sem þýzki herfræðingurinn sagði, sé, er ég vitnaði í áðan, að Ísland er eins og skambyssa, sem beint er aðeins gegn Bandaríkjunum og Bretlandi. Þeirri skambyssu er ekki beint gegn öðrum ríkjum, t.d. hvorki gegn Þýskalandi eða Rússlandi.

Ef Bretland og Bandaríkin hafa þessavegna áhuga fyrir að hafa hernaðaraðstöðu í vissum atvikum á Íslandi, þá er það ekki til þess að beina skambyssunni gegn öðrum heldur til þess að forðast að henni verði beint gegn sér. Og ef einhverjir vilja ekki unna Bretum og Bandaríkjamönnum þess, að þessi skambyssa sé á hernaðartímum í þeirra höndum og geta þó ekki tryggt, að þeim óvinvelt ríki hrifsi hana ekki, þá er það áreiðanlega vegna þess, að þeir vilja, að hún sé notuð til þess að skjóta á þessi tvö ríki. Ésa, eins og ég sagði í þingræðu í fyrra, að þá á að nota Ísland til þess að verða rýtingur í bakið á Bretum og Bandaríkjamönnum, *steymburta málsvið um fellsis*
ok munnverðingda : heiminum
Það er að þessu leyti, sem Ísland hefur óumdællanlega hernaðarþýðingu. Allir Íslendingar aðrir en kommúnistar, mundu áreiðanlega kjósa það, að landið hefði ekki þessa hernaðarþýðingu. Við mundum öll kjósa það, að landið væri á þeim stað, að engin þjóð girtist að koma hingað, að við settum ein búa hér að okkar hlut, jafn á ~~þessum~~ tímum ófriðar sem friðar.

En við komumst ekki framhá staðreyndunum, Með þeim atvikum, sem nú eru fyrir höndum í heiminum, með þeim hernaðaraðferðum, sem beitt er, með þeirri

eyðing fjarlægðanna, sem átt hefur sér stað, þá er hernaðarþýðing Íslands fyrir hendi. Og reynslan er nú þegar búin að sýna okkur eitt - og fyrst og fremst eitt - það, að hlutleysið verndar okkur ekki. Um það var úreltitadómurinn kveðinn upp 10. maí 1940, og hafa raunar allir atburðir, sem síðan hafa í þessu gerzt, á einn eða anna veg staðfest þann dóm, sem þá var upp kveðinn.

Íslendingar og Íslensk stjórnarvöld hafa einnig gert sér þetta ljóst. Menn hafa skilið, að Íslendingar kemust ekki frekar en aðrir hjá því, að hugsa fyrir öryggi sínu, sjá sér borgið í þeim hættusama heimi, sem við lifum í. Og þessvegna var það, að Ísland gekk í Sameinuðu þjóðirnar strax og það átti kost á. En Sameinuðu þjóðunum var atlaða það hlutverk að halda uppi friði í heiminum.

Sumir menn tala nú um, að við eigum ekki að taka þátt í neinu hernaðarbandalagi. Það er þeim mun furðulegra, sem það er sama fólk, sem beitti sér mjög fyrir því, að Íslendingar gengi í Sameinuðu þjóðirnar. Bömu mennirnir, sem þá vildu svo mikið til vinna, að þeir helmtuðu, að Íslendingar hæfi stríð við eitt eða tvö stórveldi, sem raunar bæði voru þá komin að fótum fram. En varðveizla friðar og öryggis með beitingu hervalds er eitt af helstu hlutverkum Sameinuðu þjóðanna. Ísland hefur því verið í hernaðarbandalagi stíð síðan það gerðist ein af Sameinuðu þjóðunum.

Öryggisáætlun er fyrst og fremst í höndum Öryggisráðsins, en á því er sé galli, sem hefur gert starfsemi Öryggisráðsins og Sameinuðu þjóðanna í heild að mestu þýðingarlaus, að þar verður engu komið fram nema með samþykki allra stórveldanna að minsta kosti. Þessvegna hefur það öryggi, sem þjóðirnar vonuðust til að fá fyrir starfsemi Sameinuðu þjóðanna því miður

fokið út í veður og vind. Þær nærri þrjátíu sýnjanir eða nær þrítugfalda beiðing veto-réttarins, sem átt hefur eér stað, hefur lamað starf Öryggisráðsins og þýðingu þessa.

(Ef til árásar eins ríkis á annað kemur getur Öryggisráðið, samkvæmt þeim pappfráheimildum, sem því eru fengnar, ef aðrar aðgerðir reynast ófullnægjandi, "gripið til hernaðaraðgerða með lofther, flota og landher, eftir því sem nauðsyn krefur til að varðveita eða koma á aftur heimefriði og Öryggi," sbr. 42. grein sáttmála Sameinuðu þjóðanna. Samkvæmt 43. grein er gert ráð fyrir því, að meðlimir hinna Sameinuðu þjóða láti Öryggisráðinu í té herlið. Í 45. grein segir, að meðlimirnir skulu stíð hafa reiðubúnað eigin loft-herveitir til sameiginlegra alþjóðlegra þvingunaraðgerða. Loks segir í 47. grein, að sett skuli á stofn herforingjanefnd til að gefa Öryggisráðinu aðstoð og ráðleggjinar um öll þau mál, sem varða hernaðarþarfir þessa. Samkvæmt sáttmála Sameinuðu þjóðanna er því varðveisla friðar og Öryggis í höndum Öryggisráðs; sérhverju ríki er því tvímálalaust bannað að hefja árásarstríð og hlutleysi kemur ekki til greina.

Íslendingar hafa undirgengið ríkar skuldbindingar við Sameinuðu þjóðirnar á sama veg og aðrar þjóðir. Þannig, að ef menn hafa óttaast hernaðarbandalag, þá hljóta þeir fyrir og fremur að óttaast Sameinuðu þjóðirnar. Og það, að hernaðarbandalagsákvæðin í Sameinuðu þjóðunum hafa ekki komið til greina, t.d. varðandi hernám Rússa á Tékkóslóvakíu - því að þar var í raun og veru ekki um neitt annað en hernám að ræða - það kemur eingöngu af því, að Sameinuðu þjóðirnar hafa orðið óstarfhæfar vegna þess að Rússar hafa æ ofan í æ veitt neitunarvaldi sínu og þar með

Ályðing Friðarvænninga Mannkyrnar.

(Þess vegna er það, að) Það öryggi, sem menn þóttust fá með því að taka á sig skuldbindingar samkvæmt sáttmála Sameinuðu þjóðanna, skuldbindingar, sem í orði kveðnu eru mjög ríkar, það öryggi hafa menn ekki fengið og hafa þess vegna orðið að leita eftir því með öðrum ráðum. Fyrir aðrar þjóðir, sem hafa eigin herafla og eigin varnir kann það að vera mikilvert að leita eftir slíku öryggi með samtökum á annan veg - en fyrir enga þjóð er það þó mikils verðara heldur en okkur Íslendinga, sem eigum allt undir alheimsfriði og alþjóðasamtökum til þess að koma í veg fyrir ófrið, þar sem við höfum engar varnir sjálfir og getum ekki komið þeim upp, jafnvel þótt við vildum.

Nú er það svo, að í sjálfum sáttmála Sameinuðu þjóðanna er gert ráð fyrir því, að svo geti farið að starfsemi Öryggisráðsins verði ekki jafn áhrifarík eins og átlást hefur verið til, og þess vegna eru sett fyrir milli um það í 51. grein sáttmálans,

(en þar segir: "Engin ákvæði þessa sáttmála skulu takmarka hinn órjúfanlega rétt ríkis til sjálfsvarnar, eitt sér eða með öðrum ríkjum, ef ráðist er með herveldi á meðlim hinna Sameinuðu þjóða, þangað til Öryggisráðið hefir gert þær ráðstafanir, sem nauðsynlegar eru til varðveislu heimsfriðar og Öryggis. Ráðstafanir, gerðar af meðlimunum við framkvæmd þessa sjálfsvarnarréttar, skulu undireins tilkynntar Öryggisráðinu, og skulu þær á engan hátt skerða vald og ábyrgð Öryggisráðsins samkvæmt þessum sáttmála til að hefja, ~~þess vegna~~ hvener sem er, þær aðgerðir, sem það álitur nauðsynlegar til að varðveita eða koma á aftur heimsfriði og Öryggi".)

Þar er beinlínis gert ráð fyrir og átlást til

Þess, að einstök ríki geti innan bandalags hinna Sameinuðu þjóða, gert sín á milli bandalag til þess að halda uppi friði og öryggi á þeim slóðum, sem þau eru.

Eihstakar þjóðir, eins og þjóðirnar í Austur-Evrópu, hafa alveg án þess að leita til þess samþykkis - eða jafnvel að tilkynna það - Sameinuðu þjóðunum fyrir löngu stofnað hernaðarbandalög sín á milli, og sú hernaðarsamvinna hefur nú á síðustu vikum ennþá verið stórlega aukin með þeirri samsteypu, sem gert er ráð fyrir að Molotov, fyrrv. utanríkisráðherra Sovétríkjanna, standi fyrir í því skyni að auka fjárhage- og hernaðarstyrk þessara ríkja.

Þegar lýðræðisríkin eða vilja hinna til þess að halda uppi öflugum hernaðarsamtökum, þá var það mjög að vonum, að þau vöknðu til vitundar um, að með varnarleysi sínu og aðgerðarleysi byðu þau hettu og áráðum heim. Meðal hinna fyrstu sem rumskuðu, voru hinar friðseömu þjóðir, Belgía, Holland og Lúxemborg, sem fyrir síðustu styrjöld héldu mjög í heiðri hlutleysi sínu og töldu, að jafnvel þó að á þær yrði ráðist, mundi það vera gert vægilega, ef þær hefðu sig hvergi í frammi. Þær lærðu dælflið annað þegar Rotterdam var skotin í rústir af Þjóðverjum og Þjóðverjar fóru herskildi um lönd þeirra í maí 1940. Þessar friðseömu þjóðir, sem höfðu fengið að kenna á því hvað hlutleysið kostaði, stofnuðu þessvegna til náinnar samvinnu sín á milli, sem síðar náði til tveggja stórvelda, þ.e.a.s. Frakklands og Bretlands. Þessar þjóðir mynduðu slíkt bandalag sín á milli, svo sem ráð er fyrir gert í 51. grein sáttmála Sameinuðu þjóðanna.

Síðan var það, að utanríkisráðherra Kanada stakk upp á því, að þetta bandalag yrði stækkað á þann hátt að það tæki til allra þjóða við norðanvert

Atlantshaf, þeirra, sem með vildu vera og settum skil-
yrðum fullnægð. Þessi tillaga fékk góðar undirtektir
í Bandaríkjunum og síðan hefur verið unnið að undirbún-
ingi málsins, þannig að í næstföstu viku var textinn
að bandalagsáttmálanum gerður almenningi kunnur - og
okkur Íslendingum ásamt nokkrum öðrum ríkjum fornlega
boðin þátttaka.

Samhlíða sem að þessu hafði verið unnið,
hafði það gerzt, að skandinavisku þjóðirnar Þýðir, Danir,
Norðmenn og Svíar höfðu, einnig samkvæmt 51. grein
áttmálans, leitast við að koma á varnarbandalagi sínu
á milli, en það farið út um þúfur. Það varð svo til
þess, að fyrst ákváðu Norðmenn með göfugu fordæmi en
síðar einnig Danir á djarflegan hátt, að taka þátt í
þessum samtökum þjóðanna við Norður-Atlantshaf.

Af því, sem ég hefi sagt, er ljóst, að til
þessara samtaka er stofnað vegna þess, að Sameinuðu
þjóðunum hefur af þeim ástæðum, sem einvæðisríkjunum
einum er að kenna, ekki heppnast að gegna því verkefni,
sem þeim var ætlað. Norður-Atlantshafabandalaginu er
einungis ætlað að halda uppi friði og reglu í heiminum,
og þá fyrst og fremst á því landsvæði, sem það tekur
yfir. Eg sagði áðan, og endurtek, að þó að skiljanlegt
sé, að allar þjóðir hafi áhuga fyrir slíku bandalagi,
þá verður þó að ætla, að engin þjóð hefði þar ríkara
hagemuna að geta heldur en Íslendingar, sem byggja þá
land, sem vitað er um að hefur úrelita hernaðarþýðingu
á þessum alöldum, og þar sem við erum þjóð, sem ekki
getum verið okkur sjálf, hvað sem í skerst. Og eigum
þessvegna allt undir því, að aðrir en við höfum uppi
friði og reglu í þessum heimahluta.

Allir aðrir geta að einhverju leyti verið
eig sjálfir. Við einir eigum allt undir öðrum í þessu
erfi og eigum þessvegna meira en allir aðrir undir því,

að þau samtök, sem gerð eru, séu gerð með okkar hagemuni fyrir augum, að tekið sé réttmætt tillit til okkar óska og þarfa við ákvarðanir þær, sem gerðar eru innan þessara samtaka.

Menn minnst þess, að fyrst var farið að tala um það seinni partinn í nóvember síðastliðinn, að Ísland kynni að eiga kost á því að verða þátttakandi í þessu Norður-Atlantshafsbandalagi.

Eftir að umræður höfðu hafist um, að Ísland kynni að eiga kost á því, að ganga í Atlantshafsbandalagið bar það tvíövar sinnum á góma í viðræðum milli mín og sendiherra Bandaríkjanna hér, en þá lá enn ekkert efnislega fyrir um málið, svo að ekkert var um það að segja.

Það var ekki fyrr en 5. janúar s.l., sem sendiherra Bandaríkjanna ræddi málið efnislega við mig. Þann sama dag sagði ég fyrir um minnisseðil um það, sem fram fór. Þar segir:

"Miðvikudaginn 5. janúar 1949 kom sendiherra Bandaríkjanna, Mr. Butrick, á skrifstofu mína samkvæmt beiðni sinni.

Erindi hans var að afhenda mér minnisblað með frásögn um Norður-Atlantshafsbandalagið. Er ég hafði lesið frásögnina sagði ég, að afstaða Íslendinga til máls þessa mundi vera komin undir nánari vitneskju varðandi nokkur atriði og dytti mér þá fyrst í hug, án þess að vilja segja nokkuð um málið á þessu stigi, hvort ætlunin væri, að Íslendingar hervæddust sjálfir og skuldbindi sig til þess og einnig, hvort hér ætti að dvelja her á friðartímum."

Þetta voka þar fyrstu athugasemdir, sem ég gerði jafnekjótt og ég hafði lesið þá nokkuð laualegu frásögn um bandalagið, sem mér þarna var afhent, og kemur þarna glögglega fram, að ég taldi að íslenska

stjórnin og Íslendingar mundu ekki geta tekið afstöðu til þessa máls fyrr heldur en upplýst væri, hvort ætlast væri til að við hefðum hér erlendan her og herstöðvar - eða hvort við ættum að hervæðast sjálfir. Þarf ekki að eyða orðum að því, af hverju ég vildi fá þetta skýrt. Það var vegna þess að ég taldi, að afstaða bæði mín og annarra mundi velta á þessu.

Eftir að málið hafði verið fnguð innan ríkisstjórnarinnar, þá tilkynnti ég hinn 12. jänner 1949 sendiherra Bandaríkjanna formlega fyrir hönd ríkisstjórnarinnar, að stjórnin mundi ekki geta ákveðið afstöðu sína til þátttöku Íslands í samningsgerð Norður-Atlantshafssáttmála fyrr en ákveðnari upplýsingar væru fyrir hendi um það aukið öryggi, sem fyrir Ísland væri fólgið í slíkum samningi, svo og þær skyldur sem þessu væri samfara. Og þessvegna væri nauðsynlegt að þessi atriði, - ásamt hinní sérstöku aðstöðu Íslands - væri skýrt með frekari viðræðum.

Um leið og ég las þessa orðsendingu fyrir sendiherranum átti ég samtál við hann og tók ég þá m.a. fram:

"að sú skoðun væri ákaflega rík, bæði hjá fylgjendum ríkisstjórnarinnar og stjórninni sjálfri, að það væri of dýru verði keypt að láta hermenn dvelja hér á friðartímum fyrir það öryggi, sem við slíkt fengist."

Eftir að þessi orðaskipti og skilaboð höfðu farið fram varð nokkur dráttur á málinu. Það var að vísu minnet á það í nokkrum samtölum, en efnilega höfðu þau ekki þýðingu vegna þess, að hin upphaflegu bandslagsríki voru að ræða málið í heild náðar síni í milli.

Það var því ekki fyrr heldur en 9. marz, sem é ný kar komið til Íslensku stjórnarinnar með ákveðna

frásögn af því, hvað þessari samningsgerð líði. Þá var sagt, að hún væri svo langt komin, að nú metti telja tímabært að hefja þær úræður um einetök atriði samningsins, sem ég hafði látið uppi í orðsendingu okkar 12. janúar, að ég teldi nauðsynlegar áður en Íslendingar getu tekið afstöðu til málsins. En í þeirri orðsendingu, sem mér var afhent 9. mars var látið uppi, að mikilegt væri að viðtöl geti átt sér stað milli fulltrúa Bandaríkjastjórnar og fulltrúa Íslensku ríkisstjórnarinnar.

Þetta varð til þess, að ég gerði um það tillofu í ríkisstjórninni og til stuðningeflokka stjórnmálanna, að ég ásamt tveim öðrum ráðherrum, einum frá hverjum flokki, færi vestur um haf til þess að við getum kynnt okkur málið til hlifrar. Þetta var samþykkt af réttum aðilum og fórum við síðan í þessa rannsóknarför.

Í Washington reddum við ítarlega hlut Íslands í þessum samtökum, ef til kæmi, og skýrðum rækilega sérstöðu landsins.

Við tókum fram, að Ísland hvorki hefði né geti haft eigin her og mundi þess vegna hvorki geta né vilja fara með hernaði gegn nokkurri þjóð, jafnvel þótt á það yrði ráðist. Ekki kæmi holdur til mála, að útlandur her fengi að hafa aðsetur á Íslandi á friðartímum né yrðu þar leyfðar erlendar herstöðvar.

Utarríkisráðherra Bandaríkjanna, Dean Acheson, tók berum orðum fram, að ríki, sem aldrei hefði haft her myndi ekki þurfa að mynda hann ~~ekki~~ samningnum. Hann sagði og að ljóst væri, að ekki kæmi til mála, að neitt samningaríki óskaði að hafa her í öðru þátttökuríki á friðartímum eða herstöðvar. Ennfremur lýsti ~~þetta~~ yfir því, að ótvímett væri, að hver aðili mundi endanlega ákveða sjálfur hvaða ráðstafanir hann vildi gera,

ef vopnuð áráð væri gerð á einhvern þeirra, og yrði slíkar ákvarðanir auðvitað að vera gerðar í góðri trú. Loke var um þetta atriði afdráttarlaust tekið fram af fulltrúum Bandaríkjamanna, að hernaðaraðgerðir myndu ekki koma til greina af hálfu ríkis, sem engan her hefði, enda hefði hvírt ríki um sig og fullnaðarákvörðunarrétt um það, hvenær það teldi þörf aðgerða skv. 5. grein samningsins.

Utanríkisráðsherra Bandaríkjanna sagði, að hann vildi taka skýrt fram, að Bandaríkjaþjórn myndi ekki reyna að hafa nein áhrif á Íslensku ríkisstjórnina varðandi þátttöku í samningnum, og væri það máli, sem Íslendingar sjálfir yrðu algerlega að ákveða. Á hitt lagði hann áherslu, að ef Íslendingar tæki þátt í bandalagi þessu myndu þeir þar með á sama veg og aðrir samningeðilar, að þeir vildu ekki, að land þeirra yrði til afnota fyrir áráðarþjóð.

Í viðræðunum kom glögglega fram það, sem þegar er vitað og síðasta stýrjöld sýndi, að Ísland hefur mikla hernaðarlega þýðingu og getu því ekki búið við að haldast utan við meiri háttar hernaðarátök ef svo illa fer, að til þeirra komi. Því var lýst, að stofnendur bandalagsins teldu, að með stofnun þess mundi hettan á ófriði og drás á hvert ríki um sig stórlega minnka og líkurnar fyrir því, að hægt væri að standa gegn áráð vaxa, þar sem m.a. væri hægt að hafa samráð og samvinnu um varnir landanna, ef til komi.

Utanríkisráðsherra Bandaríkjanna lagði á það megináherslu að samtök þessi væri gerð til eflingar heimefriðnum, til að draga úr áráðarhættu og öttu að öllu leyti að starfa í samræmi við tilgang og reglur Sameinuðu þjóðanna.

Í lok viðræðanna var því lýst yfir af hálfu Bandaríkjamanna:

1) Að ef til ófriðar kemi mundi Bandalagsþjóð-
irnar óska svipaðrar aðstæðu á Íslandi og var í síðasta
stríði og að það myndi algerlega vera á valdi Íslands
sjálfs hvenær sú aðstaða yrði látin í té.

2) Að allir aðrir samningsaðilar hefðu
fullan skilning á séretöðu Íslands.

3) Að viðurkennt væri, að Ísland hefði engan
her og ætlaði ekki að stofna her.

4) Að ekki kemti til mála að erlendir her eða
herstöðvar yrði á Íslandi á friðartímum.

Í þessari frásögn koma fram höfuðniðurstöður
viðræðnanna vestra.

Um einetaka^N greinar samningsins vil ég segja
þetta.

Er þá fyrst þriðja grein, sem hljóðar svo
"Í því skyni að ná betur markmiðum samnings
þessa, munu aðilar hver um sig og í sameiningu, með
stöðugum og virkum eigin átökum og gangkvæmri aðstoð,
varðveita og efla möguleika hvers um sig og allra í
senn til þess að stöðanast vopnaða árás."

Menn eru að tala um það hér, að samkvæmt
þessari grein væri hægt að skylda okkur til þess
gegn vilja okkar að hafa erlendar herstöðvar, erlendan
her og jagnvei að vígbúast sjálfir. Því er haldið
fram, að aðrir getu skipað okkur að gera þetta samkvæmt
þessari grein.

Nú er þessi grein auðvitað ekki samin með
okkur fyrir augum. Hún er samin með allt annað fyrir
augum. Hún er fyrst og fremst samin með það fyrir
augum, að samkvæmt henni eiga Bandaríkin að láta þórum
þjóðum í té vopn og aðra aðstoð. Aðrar þjóðir eru,
þótt okkur finni það e.t.v. undarlegt, sem sagt í
þeirri aðstæðu, að þær vilja verja eig sjálfar og
treysta sér til þess að vissu marki með aðstoð annara-

staðar frá. Í þriðju greininni er gert ráð fyrir því, að slík aðstoð væri veitt.

En getuð þið hugsað ykkur, að Bandaríkin mundu ganga inn á fyrirmæli, sem gerði það að verkum, að meiri hluti þeirra átta til tólf ríkja, sem verða aðilar samningsins, gæti skyldað Bandaríkin til þess að láta í té eins mikla aðstoð og þessum ríkjum sýnist? Haldið þið ekki að Bandaríkin sjálf hljóti að ákvilja sér að hafa úrelitaráðgjöf um það, hveru mikið þau láta af hendi? Þessu þarf ekki að svara það liggur svo í augum uppi.

Bandaríkin mundu aldrei samþykkja það að Ísland, Luxembourg, Noregur, Danmörk, Holland og Belgía gæti með meiri hluta samþykkt ákvæðið, að Bandaríkin settu að láta þessum ríkjum í té allt það, sem þau sjálf óska. Að halda slíku fram er svo mikil fjarstæða, að það þarf ekki að eyða orðum að henni.

En ef það stöðist, sem andstaðingur þessa samnings halda fram hér á landi, að við verðum skyldaðir til þess með meiri hlut atkvæða, að láta í té frá okkur, án okkar vilja, eitthvað samkvæmt þessari grein, þá verður á sama hátt að viðurkenna hljóðstæða skyldu hjá Bandaríkjunum. Og meira vald til handa smáþjóð heldur en þeim hefði verið fengið með slíki ákvæði, hefðu menn aldrei getað hugsað sér - enda hafa þeir aldrei hugsað sér neitt því líkt. Vegna þess, að jafnvel þó lítið sé á þriðju greinina eina, þá er það greinilegt, að þegar gætt er venjulegra lagaskýringa, og þess, að samningurinn er gerður milli fullvalda ríkja, - að hvert ríki hefur úrelita ákvörðunarvald um það, sem það létur í té samkvæmt henni.

En til viðbótar kemur svo níunda grein.

Þar segir um ~~XXXXXXXX~~ samstarfi aðilanna og það samstarf
Einkaskjalasafn Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

er ekki frekar skuldbindandi, en þar segir:

"Með samningi þessum setja aðilar á stofn ráðs, og skal hver þeirra eiga þar sæti til þess að athuga mál, sem varða framkvæmd samnings þessa. Haga skal svo skipun ráðsins, að það geti komið til fundar tafarlaust hvenær sem er. Ráðið skal setja á stofn þær undirnefndir, sem nauðsynlegar kunna að þykja; fyrst og fremst skal það stofnaetja þegar í stað varnarnefnd, er geri tilloögur um ráðstafanir til framkvæmdar 3. og 5. grein."

Samkvæmt þessu á framkvæmd samningeins að vera hjá þessu ráði en það hefur ekki rétt til að ákveða mál, sem snerta framkvæmd samnings þessa, heldur einungis til þess að athuga mál, sem snerta framkvæmd þess.

Varnarnefndin á heldur ekki að gera ákvarðanir um ráðstafanir til framkvæmdar 3. og 5. grein, heldur aðeins tilloögur um ráðstafanir til framkvæmdar 3. og 5. grein.

Þarna segir berum orðum, að þessi samkoma má eingöngu gera tilloögur - og til hverra gerir hún tilloögurnar? Til hinna einstöku ríkja, sem hvert um sig hefur úrelitaráðin varðandi það efni, sem það ríki snertir eða á að láta í té.

Til viðbótar þessu, sem er alveg ótvírátt, þá spurðum við ítarlega um þetta og af hálfu Banda-lagerríkjanna var því lýst yfir og lögð áhersla á, að samkvæmt þessari grein væri fyrst og fremst um siðferðilega yfirlýsingu að ræða þess efnis, að ríki vildu standa saman - en jafnframt væri gengið út frá því, að hver aðili gerði það sem hann gæti, eftir því sem sanngjarnt mætti teljast. Ef hinsvegar væri neitað um aðstoð, gæti hin ríkin ekkert gert við því frá lagalegu sjónarmiði og væri t.d. ljóst, að ekki

væri hægt að bera málið undir dómstól og í því sambandi var svo sérstaklega tekið fram, að það yrði ekki talið sanngjærnt að krefjast þess af Íslendingum, að þeir ^{sem bykta hvið / erlendir hvers þá / hin} ~~áttu~~ ^{áttu} ~~te hafa~~ og herstöðvar á friðartímum eða vígbyggjust sjálfir.

Þriðja greini skýrir sig auðvitað sjálf í augum þeirra manna, sem kunna að skýra sanninga. Hún verður ennþá ótvíræðari þegar hún er borin saman við 9. greinina, en eftir þau samtöl sem átt hafa sér stað og þar ótvíræðu yfirlýsingar, sem við höfðum gefið - og þar ótvíræðu yfirlýsingar sem utanríkisráðherra Bandaríkjanna hefur gefið og hans aðstoðarmenn, allir í embættisnafni og nafni allra Bandalagsþjóðanna, - þá er það svo ótvírætt sem frekast er unnt, að þess verður aldrei óskað af Íslendingum, að þeir stofni eigin her, að þeir vígbúist, að þeir hafi erlendan her hér á friðartímum eða að þeir hafi erlendir herstöðvar hér á friðartímum.

Þá hefur því verið haldið fram, að við mundum verða skyldugir samkv. 5. grein til þess að segja öðrum þjóðum stríð á hendur vegna þess, að þar er talað um, að ríkin eigi að gera þar ráðstafanir, sem hvert um sig tölur nauðsynlegt, þar á meðal beiting vopnvalds. Nú er svo um 5. grein, sem verður að skýra á sama veg með hliðsjón af 9. grein, eins og ég get um 3. grein áðan, að þar er ennþá skýlausara kveðið að orði um, að það er hvert ríki um sig, sem þetta ákveður. Þannig að það kemur ekki til græna, að Íslendingar þurfi að belta vopnvaldi nema þeir sjálfir ákveði. Þar sem við höfum tilkynnt og göngum inn í bandalagið á þeirri forendu, að við höfum engan her og ekkert vopnvald, þá kemur ekki til græna, að þess verði krafist af okkur. Enda var því berum orðum, samkv. okkar fyrirspurn, lýst yfir, að sanningurinn

taki aðeins til hernaðarságerða, ef atvik séu slík að til þeirra geti komið. T.d. mundu þær ekki koma til greina af hálfu ríkis, sem engan her hefði. Þetta er ótvífrætt og liggur þar að auki í eðli málsins sjálfs, svo að ekki þarf að óttast, að nokkur geti gegn okkar vilja skyldað okkur til þess að taka þátt í beinum hernaðarságerðum. Enda kom það glögglega fram í umræðunum, að menn huguðu sér, að staða Íslands yrði ekki ósvipuð því, sem var í síðustu styrjöld, þegar Íslendingar, með samþykki eftir að hvervendarsáttmálinn var gerður, létu landið í té til vísra hernaðar- eða varnarráðstafana, en fóru þó aldrei sjálfir í ófriðinn.

Það kom einnig glögglega fram í umræðunum, að það væri algjörlega undir mati hvers einstake ríkis sjálfs komið, hvort það færi í ófrið eða ekki. Ófriðeryfirlýsing af hálfu ríkis, sem engan her hefur er fráleit, þó að kommúnistar vildu vorið 1945 láta okkur fara í ófrið, eftir að aðrir voru búinir að leggja þjóðverja að velli. En hugmyndin að því dirftekubragði var komin frá Sovéthöfðingjunum austur í Moskva og var þessvegna ekki furða þó að kommúnistar féllust á það.

Sjálfur samningurinn og allar skýringar á honum sýna, að það verður fullt tillit tekið til sérstöðu Íslands.

Þau samtök, sem nú er stofnað til eru einmitt þau frjálstu samtök lýðræðisþjóðanna, sem allir Íslendingar utan kommúnistaflokksins fram að þessu hafa sagst þrá, meðal til þess að sýna hvoru megin við stæðum í baráttunni fyrir frelsi og mannréttindum og til að auka öryggi Íslands.

Auðvitað eru sumir, sem segja að okkur komi barátta annarra ekkert við. Okkur sé

nóg að hugsa um sjálfa okkur.

Eg skal ekki fara langt út í þá sálma. En hver er sá Íslendingur utan kommúnista-flokksins, sem óskar þess að öfl einræðis, kúgunar og miðaldamyrkur^A verði ráðandi í heiminum. Ef svo hryllilega færi yrði lífið úr Íslenskum anda, úr allri arfleifð Íslendinga, jafnvel úr tilveru sjálftrar þjóðarinnar. Það er hægt að tortíma menningu og lífi Íslensku þjóðarinnar ekki síður en menningu og lífi baltnesku þjóðanna og annarra þeirra, sem búa fyrir austan járnþjald.

Íslendingar eiga jafnt og aðrar þjóðir allt undir því að öfl frelsis, menningar, framfara og friðar verði ofan á í heiminum.

Og vissulega eru líkurnar fyrir varanlegum friði auknar með samningsgerð þessari. Sá er einmitt aðaltilgangur hennar. Ef slík öflug samtök lýðræðisþjóðanna megna ekki að halda uppi friði, mun það ekki auðis með öðru móti. Á mætti þessara samtaka hvílir nú friðarvon mannkynsins.

En ef svo illa færi, að ófriður brytist út, af því að áráðarríki geti eigi hamið sjálft sig, þá veitir þátttaka Íslands í þessum samningi Íslendingum þá miklu tryggingu, sem er sú besta er við getum kosis, að áráð á Ísland mundi verða skoðuð sem áráð á önnur þátttökuríki.

Sumir segja, að svo mundi verða gert, þótt við værum ekki aðilar samningsins. Um það veit ég ekki. Hitt veit ég, að hver sá, sem á þetta treystir, en þorir ekki að verða aðill slíks samnings, hann er ekki hjálparverður. Liggur og í augum uppi hið aukna öryggi, sem í því er fólgið, að áráðerríki viti fyrirfram og geti ekki afsakað sig með fávísku sinni um, hverjar afleiðingar áráð á Ísland

mundi hafa.

Er og augljóst, að á því er allur munur, hvort Ísland[er komið til hjálpar eftir fyrir- fram gerðu samkomulagi og ráðagerðum, sem Íslendingar eru sjálfir aðilar að og gerðar er með þeirra hags- muni fyrir augum, eða hvort barist verður um landið án tillits til hagsmuna landsmanna.

Það er einmitt það, sem vakir fyrir kommúnistum. Þeir vita jafnvel og aðrir um hernaðar- þýðingu Íslands, þingir hafa á stundum prédikað herra um hana en einmitt þeir.

Átlun þeirra er sú, að Ísland liggi opið og óvarit, án nokkurra öryggistrygginga og á nokkura samkomulaga um aðstoð okkur til handa. Með þessu telja þeir, að eina vonin skapist til þess, að áráðsarríki geti orðið á undan til að hrífa Ísland. Þá mundi Íslandi verða beitt sem skambyssu gegn lýðræðisríkjunum eða rýtingi, sem reka otti í bak þeirra.

Þetta er hugsjón kommúnista. Í þessu skyni er flokksstarfi þeirra haldið uppi hér á landi með ærnum kostnaði fyrir erlent ríki.

Þá mundi vissulega verða barist um Ísland, þá mundi rétast hið prestlega heitorð um, að helmingur landefólkeins muni láta lífið.

En hverjir aðrir en kommúnistar vilja, að þetta verði hlutverk Íslands og þessi verði örlög Íslendinga?

Þeir eru dreifðanlega fáir og mun fara fakkandi með hverju degi sem líður.

Meginþorri Íslendinga er staðráðinn í að taka þátt í þessum frjálsum samtökum frjálvera þjóða. Með því ~~ME~~ auka þeir öryggi landsins, styðja að vaxandi velmegun og frelsi og umfram allt gera sitt til að friður megi haldast í heiminum.